כיתה ז' | תושב"ע · משנה | שיעור 3 מתוך 3 | 45 דק' | מגילה ב, א

"למפרע", "על פה", "בכל לשון": איך קוראים את המגילה

🎯 מטרות השיעור

- התלמידים יפרטו את הדרכים שבהן, לפי המשנה, קורא המגילה "לא יצא".
- התלמידים יסבירו לפי הרע"ב את הלימוד מ"נזכרים ונעשים" ומ"כתב זאת זכרון בספר".
- התלמידים ידונו בהיתר לקרוא "ללועזות בלעז" ובמשמעותו.

❓ השאלה הגדולה של היחידה

איך זוכרים נס, כך שיישאר לדורות?

בכל שיעור כותבים "כלל זיכרון" אחד שהמשנה קובעת, ובסוף היחידה מנסחים "חוקה" לזיכרון.

🧪 פתיחה

תרגיל: המורה קורא משפט ממגילת אסתר מהסוף להתחלה. שואלים: הבנתם? מה הלך לאיבוד? ואם הייתי מספר את הסיפור במילים שלי, בעל פה, זה אותו דבר?

📖 הסבר למורה

המשנה: "הקורא את המגלה למפרע, לא יצא" (למפרע = בסדר הפוך). "קראה על פה, קראה תרגום, בכל לשון, לא יצא. אבל קורין אותה ללועזות בלעז. והלועז ששמע אשורית, יצא".

הרע"ב: "למפרע" לומדים מהפסוק "והימים האלה נזכרים ונעשים": כמו שהימים לא יכולים להתרחש בסדר הפוך, כך גם הקריאה. "על פה" לומדים מ"כתב זאת זכרון בספר". ועל "ללועזות בלעז": "באותו לשון שהם מבינים. ובלבד שתהא כתובה באותו לשון, שלא יהא קורא על פה".

שאלה טובה לכיתה ז': איך מתיישב "בכל לשון לא יצא" עם "קורין אותה ללועזות בלעז"? הרע"ב מסביר ש"לא יצא" אמור בעברי "שקראה תרגום ואינו מבין בלשון תרגום, או בכל שאר לשון שאינו מבין". כלומר המבחן הוא ההבנה: לועזים שומעים בשפה שהם מבינים, כשהמגילה כתובה בשפה הזאת.

זרמים: נכתב לחמ"ד, לפי תכנית המשנה של משרד החינוך (מסכת מגילה בכיתה ז', לפי דף תכנית הלימודים במשנה לכיתה ז' באתר משרד החינוך). בממלכתי אפשר להשתמש בשיעורים כהיכרות עם המשנה ועם החגים והמנהגים שהיא מתארת.

📜 המקור (המשנה מתוך ספריא, נוסח תורת אמת; רע"ב מתוך ספריא)

משנה, מגילה פרק ב, משנה א

> הַקּוֹרֵא אֶת הַמְּגִלָּה לְמַפְרֵעַ, לֹא יָצָא. קְרָאָהּ עַל פֶּה, קְרָאָהּ תַּרְגּוּם, בְּכָל לָשׁוֹן, לֹא יָצָא. אֲבָל קוֹרִין אוֹתָהּ לַלּוֹעֲזוֹת בְּלַעַז. וְהַלּוֹעֵז שֶׁשָּׁמַע אַשּׁוּרִית, יָצָא:

רע"ב (ר' עובדיה מברטנורא) על מגילה ב, א

> הַקּוֹרֵא אֶת הַמְּגִלָּה לְמַפְרֵעַ לֹא יָצָא. דִּכְתִיב (אסתר ט) וְהַיָּמִים הָאֵלֶּה נִזְכָּרִים וְנַעֲשִׂים, מָה עֲשִׂיַּת הַיָּמִים אִי אֶפְשָׁר לְמַפְרֵעַ, דְּאִי אֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיֶה חֲמִשָּׁה עָשָׂר קֹדֶם אַרְבָּעָה עָשָׂר, אַף זְכִירָה שֶׁהִיא קְרִיאַת הַמְּגִלָּה, לְמַפְרֵעַ לֹא:
>
> קְרָאָהּ עַל פֶּה. לֹא יָצָא. דִּכְתִיב הָכָא נִזְכָּרִים, וּכְתִיב הָתָם (שמות יז) כְּתֹב זֹאת זִכָּרוֹן בַּסֵּפֶר:
>
> קְרָאָהּ תַּרְגּוּם בְּכָל לָשׁוֹן לֹא יָצָא. הָכִי קָאָמַר, עִבְרִי שֶׁקְּרָאָהּ תַּרְגּוּם וְאֵינוֹ מֵבִין בִּלְשׁוֹן תַּרְגּוּם, אוֹ בְּכָל שְׁאָר לָשׁוֹן שֶׁאֵינוֹ מֵבִין, לֹא יָצָא:
>
> אֲבָל קוֹרִין אוֹתָהּ לַלּוֹעֲזוֹת בְּלַעַז. בְּאוֹתוֹ לָשׁוֹן שֶׁהֵם מְבִינִים. וּבִלְבַד שֶׁתְּהֵא כְּתוּבָה בְּאוֹתוֹ לָשׁוֹן, שֶׁלֹּא יְהֵא קוֹרֵא עַל פֶּה:

⚖️ כתוב / מפרשים

בצד אחד מה שכתוב במשנה במפורש, ובצד השני פירוש, עם שם המפרש. הפירוש הוא דרך אחת להבין, לא חלק מהמשנה.

📜 כתוב במשנה	🔍 מפרשים (ושל מי הפירוש)
"הַקּוֹרֵא אֶת הַמְּגִלָּה לְמַפְרֵעַ, לֹא יָצָא"	רע"ב: כמו שאי אפשר שט"ו יבוא לפני י"ד, כך הקריאה צריכה להיות לפי הסדר.
"קְרָאָהּ עַל פֶּה... לֹא יָצָא"	רע"ב: לומדים מ"כתב זאת זכרון בספר": הזיכרון דורש ספר כתוב.
"אֲבָל קוֹרִין אוֹתָהּ לַלּוֹעֲזוֹת בְּלַעַז"	רע"ב: בשפה שהם מבינים, ובלבד שתהיה כתובה בשפה הזאת.
(רע"ב) "עִבְרִי שֶׁקְּרָאָהּ תַּרְגּוּם וְאֵינוֹ מֵבִין בִּלְשׁוֹן תַּרְגּוּם"	לפי הרע"ב, "לא יצא" כי אינו מבין את השפה שבה קרא.

👩‍🏫 מהלך השיעור (45 דקות)

חומרים: מגילת אסתר, דף העבודה

1. פתיחה: משפט מהסוף להתחלה (6 דקות)
2. קריאת המשנה ורשימת "לא יצא" על הלוח (10 דקות)

3. קריאת הרע"ב: מאיפה לומדים כל דין (10 דקות)
4. דף העבודה בזוגות (12 דקות)
5. סיכום היחידה: "חוקת הזיכרון" של הכיתה (7 דקות)

💬 שאלות לדיון

הבנה (מה כתוב?)

1. באילו דרכים הקורא "לא יצא"?
2. למי מותר לקרוא בלעז?

פרשנות (מה זה אומר?)

1. מה הקשר בין "נזכרים ונעשים" לבין האיסור לקרוא למפרע?
2. למה, לפי הרע"ב, צריך לקרוא מתוך ספר ולא על פה?

הערכה (מה דעתי?)

1. האם לדעתכם עדיף לשמוע את המגילה בשפה שמבינים, או בעברית בלי להבין? נמקו.

🏁 סיכום השיעור

חוזרים לשאלה הגדולה: "איך זוכרים נס, כך שיישאר לדורות?" הכיתה מנסחת "חוקת זיכרון" של שלושה סעיפים מתוך שלושת השיעורים (מקום, נתינה, סדר וכתב).

🎟️ כרטיס יציאה (2 דקות)

בסוף השיעור כל תלמיד כותב על פתק:

1. כתבו שתי דרכים שבהן קורא המגילה "לא יצא".
2. מה פירוש "למפרע"?

💡 הערות למורה

"אשורית" היא הכתב העברי (כתב מרובע). "הלועז ששמע אשורית, יצא": מי שאינו מבין עברית ושמע את המגילה בעברית יצא. כדאי להבהיר.

📝 בדף העבודה

מיון "יצא / לא יצא", התאמת דין למקורו לפי הרע"ב, שאלות פרשנות ו★ שאלת אתגר. מחוון מלא בעמוד השני.

מקורות

- משנה מגילה ב, א (ספריא)
- רע"ב על מגילה ב, א (ספריא)

מחוון למורה

מחוון: איך קוראים את המגילה?

1. לא יצא · לא יצא · יצא ("והלועז ששמע אשורית, יצא") · לא יצא.
2. למפרע – ב · על פה – א.
3. ב. שהמגילה תהיה כתובה באותה שפה
4. הימים של הנס קרו בסדר מסוים (י"ד לא יכול לבוא אחרי ט"ו), ולכן גם הזיכרון שלהם, קריאת המגילה, צריך להיות לפי הסדר.
5. לפי הרע"ב, "בכל לשון לא יצא" אמור במי שקורא בשפה שהוא אינו מבין (למשל עברי שקרא תרגום ואינו מבין אותו). הלועזות שומעות בשפה שהן מבינות, והמגילה כתובה בשפה הזאת, ולכן יוצאות.